

УДК 94(439) «13» ; 272-67

ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ УГОРСЬКОГО ТРОНУ НА ПОЧАТКУ XIV ст. І ПОЗИЦІЯ ПАПСЬКОЇ КУРІЇ

Казаков О. О. (Ужгород)

Дана стаття висвітлює позицію папської курії під час боротьби династій Анжу, Приємисловичів та Віттельсбахів за корону угорського королівства на початку XIV століття. Особлива увага приділяється діяльності Папи Боніфація VIII, чия активна позиція дозволила Карлу Роберту Анжуйському утвердитися на троні Угорщини.

Ключові слова: Святий Престол, Карл Роберт Анжуйський, Арпадовичі, Приємисловичі, корона св. Іштвана, папська курія, Угорське королівство.

На початку XIV ст. в Угорському королівстві відбулася подія, яка підвела ризик під цілою епохою в історії країни. 14 січня 1301 р. помер король Андраш III Арпад (1290-1301). Відсутність нащадків у цього монарха означала кінець правління династії за чоловічою лінією. Середина XIII століття для Угорського королівства була сповнена політичних і соціальних потрясінь. Татаро-монгольське вторгнення в країни Східної Європи стало тяжким випробуванням і для Угорщини. Швидкий відступ монгольського війська на Схід дозволив королю Белі IV (1235-1270) достатньо швидко відновити свою владу, але разом з тим змусив його шукати компроміс та йти на значні поступки по відношенню до своїх могутніх васалів [3, с. 101]. Все це спричинило те, що під час правління його наступників відбулося значне посилення влади декількох родин світських магнатів. Матуш Чак, син Петера, тримав свою резиденцію в замку Тренчін та панував над долиною ріки Ваг. Іштван Акош, інший палатин, панував зі своєї твердині у Дюшдері над землями Бордоша та Гемера. Землі, що простягалися вздовж північно-східного кордону королівства аж до Тиси, перебували під повним контролем Омоде Аби. Міжріччя Драви і Сави, а також Срем, були вотчиною Угриня, ще одного представника сім'ї Чаків, який розпочав свою діяльність ще за часів короля Бели IV. Північна Словенія та Шомодський комітат перебували в руках бана Генріха Хедері-молодшого, Хорватія та міста Далмації були під контролем графа Шубіча [7, с. 126].

Останні королі правлячої династії фактично були заручниками своїх могутніх підданих. Апогеєм цієї ситуації стала відкрита громадянська війна між угрупованнями Кесегі та Чаків, яка призвела до загибелі короля Ласла IV Куна (1272-1290). Наступним королем був проголошений Андраш Венеційський, імовірний онук Антраша II, кандидатура якого задовольнила основні політичні сили тогочасної Угорщини, але який, разом з тим, так і не зміг позбутися сумнівів щодо своїх прав на трон.

Ситуація, що на той час склалася в Угор-

ському королівстві, дозволила включитися в боротьбу за корону св. Іштвана представникам Неаполітанської Анжуйської династії. Перебуваючи у родинних зв'язках з Арпадовичами, правителі цієї династії проводили цілеспрямовану політику щодо підкорення земель, розташованих навколо Адріатичного моря, захоплення Балкан і територій Візантійської імперії.

Найбільш активно в цьому напрямку діяв Карл I Анжуйський, який вступив на трон Неаполітанського королівства в якості васала Папи. Одним із перших його кроків було підписання 1269 р. союзу з так званим «молодшим королем» Угорщини Іштваном та заохочення династичних шлюбів між представниками двох династій. Так, син Іштвана взяв за дружину онуку Карла, а його донька стала дружиною майбутнього спадкоємця Неаполітанського трону – Карла II Хромого.

Все це відбувалося на фоні боротьби між королями Неаполя та Папами, адже політичні амбіції Анжуйців щодо об'єднання Італії заходили в суперечність із інтересами Святого престолу [1, с. 276]. Позиції правителів Неаполя укріпилися з обранням Папи Мартіна IV (1281-1285), який був вірним союзником Карла Анжуйського. Саме цей Папа допоміг втримати панування Анжу в Неаполі після повстання на Сицилії 1282 р. [1, с. 278]. Підтримку королів Неаполя надавало й політичне угруповання Орсіні, яке було оплотом папства у цей період.

Вступ на апостольський престол нових Пап Целестина V та Боніфація VIII відбувся за активної підтримки нового короля Неаполя Карла II та його сина і спадкоємця Карла Мартела. Це забезпечило їм у майбутньому всебічну підтримку Святого престолу у вирішенні угорського питання.

Так, спираючись на підтримку папської курії, сестра Ласла IV Куна Марія – дружина Карла Хромого – почала вимагати передачі угорської корони своєму синові Карлу Мартелу та шляхом пошуку таємних союзників серед угорської знаті вносити смуту в політичне життя Угорського королівства [10, с. 21-22].

Спираючись на підтримку угорських магнатів Утрина Чака та Шубичів, Карл Мартел розпочинає вторгнення в Далмацію, маючи на меті створити тут плацдарм для подальшої боротьби за угорський трон. Але 1295 р. Карл Мартел раптово помирає, і Неаполітанським королем стає його син Карл Роберт.

1300 р., заручившись підтримкою Папи Боніфация VIII, юний Карл Роберт прибуває до Спліта в Далмації та коронується як новий король Хорватії, завдаючи тим самим потужного удару політичним позиціям Андраша III.

В січні наступного 1300 р. помирає угорський король Андраш III, і вже за чотири місяці Естергомський архієпископ Грегор, відданий провідник політики Папи Боніфация VIII та прихильник Анжуйського дому, нашвидкоруч коронує Карла Роберта угорським королем. Але більшість угорської знаті не визнає цього акту. Формальною причиною було те, що обряд було проведено з порушенням давньої священної традиції, згідно з якою коронація повинна була бути проведена в місті Секешфегервар. На момент коронації місто Естергом перебувало в руках супротивників Карла Роберта і сам обряд було проведено просто неба. Крім того, Грегор не мав справжніх королівських регалій, тому увінчав голову нового короля неповноцінною короною [5, с. 49].

Але основною причиною було небажання угорських магнатів визнавати королем ставленника святого престолу та відкидання будь-яких спроб щодо ленної залежності королівства від папської курії, адже якраз під час понтифікату Боніфация VIII боротьба Пап за своє верховенство в Європі досягла апогею. Квінтесенцією цього процесу стала булла «Unam Sanctum», озвучена Папою Боніфациєм VIII на Соборі 1302 р., в якій було викладено теорію про безмежну владу Пап. Згідно з її положенням, правителі християнського світу дістають свою владу завдяки Папі, володіють нею з благословення та заради церкви. «За межами папської церкви немає спасіння» – цей принцип став новим наріжним каменем, що закріплював верховенство Папи [1, с. 282]. Оскільки протягом трьох століть існування Угорського королівства його політичні еліти будь-що намагалися відстоювати свою незалежність від святого престолу та влади імператорів, кандидатура Карла Роберта, як ставленника папської курії, була для них неприйнятною [5, с. 49].

Почалися пошуки іншого претендента на корону св. Іштвана. Оскільки пряма чоловіча гілка династії Арпадовичів вимерла, надії покладалися на їхніх родичів за жіночою лінією [15, с. 251]. Серед кандидатів розглядали баварських герцогів Стефана і Оттона та сина чесько-польського правителя Вацлава II – королевича Вацлава [12, с. 345-346].

Через відмову баварських герцогів посісти угорський трон гору взяла кандидатура Вацлава,

якому на той час виповнилося 12 років. Це відбулося завдяки активній позиції угруповання Кесегі (Неметуйварі), а саме бана Словенії Генріха Кесегі, його брата Яна, а також гемерського роду Ратольда, Грговського роду зі Списької землі, членів угорського кліру на чолі з Калоцьким архієпископом Яном. Таким чином, угорський єпископат висловлював відкритий протест папській курії та її головному провіднику в Угорщині архієпископу Грегорові [9, с. 69]. Щоправда, серед церковної верхівки королівства не було одностайності. На боці Карла Роберта стояли Загребський архієпископ Михайло, Раабський єпископ Томаш, Нітрянський єпископ Ян та єпископ Павло [10, с. 36-37].

В результаті подальших домовленостей у травні 1301 р. угорський сейм проголосив чеського королевича Вацлава основним претендентом на корону св. Іштвана. В липні-серпні того ж року кортеж юного Вацлава перетнув моравсько-угорський кордон та попрямував до Секешфегервару, в якому відданий союзник Пршемисловичів Калоцький архієпископ Ян увінчав його голову священною короною. Згідно з угорською традицією, новий король прийняв ім'я Ласла V [6, с. 190; 5, с. 54].

Ця подія викликала неабиякий резонанс у тогочасній Європі, адже в короткий термін під владою династії Пршемисловичів об'єдналися три королівства, що займали значну частину тогочасної Європи. Ймовірність перетворення цих територій у могутню імперію порушувало баланс сил та викликало зрозуміле занепокоєння задрісників, зокрема Папи Боніфация VIII та німецького короля Альбрехта I Габсбурга (1298-1308), який бачив угорські землі у ленній залежності. Підставою для цього він вважав рішення свого батька Рудольфа I Габсбурга, який ще 10 липня 1290 р. передав їх своєму синові. Формальною підставою для цього було визнання королем Белою IV васальної залежності від імператора Фрідріха I Гогенштауфена (1211-1250) перед загрозою турецької навали.

З 1301 р. Папа Боніфация VIII починає активно втручатися в політичне життя Угорського королівства. З одного боку, він поки що відкрито не демонструє підтримку Карла Роберта, але з іншого – керуючись існуванням нібито ленної зверхності Святого престолу щодо Угорщини, скасовує право угорської нобілітету обирати собі короля [14, с. 462].

Для врегулювання ситуації зі спадкування трону до Угорщини відряджається посланець Папи кардинал Ніколо Бокассіні, який під час своєї місії повинен був виступати в ролі неупередженого судді та вислухати аргументи обох сторін [12, с. 357-358].

Тим часом, становище обох королів, які проводили свій час у постійних намаганнях залучити до своїх таборів нових могутніх прихильників, було вкрай неоднозначним. Карл Роберт, не маючи

достатньо сил для того, аби переломити хід подій на свою користь, змушений був перебувати у південних регіонах королівства. Але й юний Пршемилович фактично контролював лише місто Буди з околицями, частину Верхньої Угорщини та Задунайські комітати. На решті території панували магнати. В намаганні змінити перебіг подій на користь свого сина Вацлав II вводить чеські гарнізони в деякі міста Угорського королівства, зокрема Естергом, каштеляном якого став рицар Здіслав Мнешець. Відданий союзник і радник Пршемиловичів, Краківський єпископ Ян Муската отримав у володіння замок Плавеч з околицями [12, с. 356; 13, с. 41-42].

На ці події Папа Боніфаций VIII відповідає початком обережної дипломатичної гри. Намагаючись вирішити ситуацію мирним шляхом, Папа в жовтні 1301 р. направив Вацлаву II грамоту, в якій у дипломатичній формі висловив своє здивування з приводу коронації юного Пршемиловича, проведеної церковним прелатом, котрий не мав на те жодного права. Папа наголошував на тому, що прийняття пропозиції угорської шляхти щодо коронації його сина повинно було бути узгоджене з папською курією, адже тільки Папа може вирішувати, кому належить носити королівську корону. З точки зору Святого Отця, чеський король своїми діями поставив Угорщину перед загрозою громадянської війни, в результаті якої розорена і зруйнована країна може стати легкою здобиччю поганських сусідів – куманів і татар [5, с. 56].

У своїй грамоті Папа наголошував, що для мирного вирішення існуючої кризи він направив до Угорщини свого уповноваженого, легата Ніколо Бокассіні. Святий отець закликав Вацлава II прислухатися до його думки, гарантуючи право Пршемиловичів на угорський трон. Папа був упевнений, що, залишивши Вацлаву II шляхи для політичних маневрів, переконає його винести рішення про успадкування трону на розгляд папської курії. На той час, розуміючи реальну розстановку сил у регіоні, Боніфаций VIII мав наміри спробувати вирішити питання мирним шляхом та не вступати у прямий конфлікт із могутнім чеським королем. Через це в указаній грамоті жодного разу не прозвучало ім'я іншого кандидата на угорську корону – Карла Роберта Анжуйського.

Одночасно з першою грамотою з папської канцелярії виходить грамота, адресована кардиналу Ніколо Бокассіні, яка містить чіткі інструкції щодо кроків останнього під час перебування в Угорщині. Зокрема, легату належало забезпечити у чотиримісячний термін прибуття до Риму відданого прибічника Пршемиловичів Калоцького архієпископа Яна, який повинен був відповісти за те, що порушив угорські правові норми, коронувавши Ласла V. Такі дії не входили до його компетенції,

тому вчинити так він не мав і не смів, адже перед тим вже відбувся обряд коронації «поважного пана Карла» Естергомським архієпископом Грегором [10, с. 42-43; 12, с. 358-359].

Існування цієї грамоти свідчить про те, що попри свою впевненість у можливості вирішити ситуацію, що склалася, дипломатичним шляхом, Папа Боніфаций VIII шукав шляхи усунення прибічників Пршемиловичів серед вищого духовенства Угорського королівства.

По прибутті до Буди, де був розташований двір Ласла V, Ніколо Бокассіні пересвідчився в неможливості виконати інструкції Святого Отця, адже архієпископ Ян Калоцький помер ще у вересні 1301 р. та був похований у монастирі ордену францисканців у Буді. Натомість кардинал довідався про те, що чільне місце біля юного Ласла посідає Краківський єпископ Ян Муската, який на той час був довіреною особою короля та очолював його королівську канцелярію.

З точки зору папської курії саме Ян Муската, як відданий прихильник Вацлава II та його сина, зробив багато для руйнації планів Папи щодо угорської корони та проголошення молодшого Пршемиловича королем. Папа докоряв йому, що він «виконує справу не пастиря, а заблудлого вовка» [5, с. 58]. Краківському єпископу, під загрозою позбавлення посади та духовного сану, було наказано у тримісячний термін прибути до Риму й дати пояснення стосовно своїх вчинків.

Активність папської курії почала приносити свої плоди. Смерть архієпископа Яна Калоцького і Списського єпископа Якуба дала Святому престолу можливість провести на вакантні церковні посади своїх ставлеників, які б надавали підтримку Карлу Роберту та могли підірвати позиції Ласла V. Ще однією перемогою Риму був від'їзд краківського єпископа Яна Мускати, який, не витримавши тиску папської курії, залишив політичну сцену в Угорщині [10, с. 43-44; 12, с. 360]. Ці події засвідчили упередженість папського посланця Ніколо Бокассіні та вкрай ускладнили його становище. Юний Ласло мав серйозну підтримку в Буді, де на чолі його прибічників стояв староста Петерман. Зрештою, наприкінці 1301 р. кардинал змушений був покинути місто та перебратися в Пожонь (сучасну Братиславу). Саме з цього міста у травні 1302 р. легат наклав на жителів Буди інтердикт та пригрозив іншим союзникам Пршемиловичів церковним покаранням. Прибічник Ласла V, проповідник Людовіт скасував інтердикт і піддав церковному прокляттю всіх прибічників Карла Роберта. Невдовзі Ніколо Бокассіні залишив Пожонь та через Відень, в якому він пробув деякий час, повернувся до Риму [10, с. 45].

Протягом 1302 р. позиції Пршемиловичів в Угорщині поступово погіршувалися. У вересні загопи Карла Роберта здійснили спробу вирішити

ситуацію воєнним вторгненням. Місто Буда встояло, а війська прихильників Анжуйського короля змушені були відступати під натиском загонів Яна Кесегі. Хоча наступ не приніс Карлу Роберту бажаних результатів, сам факт атаки на місто, де була розташована резиденція його супротивника, засвідчив крихкість позицій останнього. Одночасно з тим активізувався дипломатичний тиск папської курії на учасників протистояння. Фактично, з цього моменту Папа Боніфацій VIII вже перестає виступати в ролі неупередженого спостерігача та показує, що його основна мета – це послаблення влади Пршемисловичів та зведення на Угорський трон Карла Роберта Анжуйського. Вперше за час цього конфлікту Святий Отець пригрозив застосуванням найвищого покарання – відлученням від церкви [10, с. 45-46].

Намагаючись вирішити конфлікт, що розпалювався дедалі сильніше, дипломатичним шляхом, Вацлав II відправив до Риму члена своєї королівської ради, празького каноніка магістра Олдржиха з Пабениць. Основним завданням посланця було переконати папську курію в легітимності прав Пршемисловичів на трон Угорського королівства. Під час зустрічі з Папою Боніфацієм VIII Олдржих так і не зміг переконати останнього в тому, що Ласло V, перебуваючи в аналогічних родинних зв'язках з Арпадовичами, як і Карл Роберт, має рівні з ним права на корону св. Іштвана. Ще одним серйозним аргументом на користь Ласла було те, що він був, крім іншого, нареченим принцеси Ержибет, єдиної доньки та спадкоємиці померлого Андраша III. Не був прийнятий до уваги і той факт, що юний король був обраний на трон можновладцями за підтримки частини угорського кліру. Більше того, Святий Отець поставив під сумнів те, чи може посланець Вацлава II взагалі протиставляти доводи свого світського правителя офіційній позиції пастиря християнського світу. Попри очікування Папи Боніфація VIII, магістр Олдржих так і не пішов на жодні поступки в цьому питанні. З іншого боку, прохання Вацлава II про те, аби Святий Отець взяв юного короля під свою опіку, дбав про його права, був йому щирим другом та поводитирем, були відкинуті Папою [10, с. 46]. Натомість Папа повідомив про те, що законність зазіхань претендентів на угорський трон буде вирішувати суд. Обидві сторони повинні були протягом шести місяців подати відповідні матеріали, що засвідчать законність їхніх претензій.

Становище ускладнювалося ще й тим, що понтифік піддав сумніву легітимність коронації Вацлава II на польського короля. Було озвучено заборону в подальшому використовувати цей титул. Основною версією, яка пояснює виникнення цього питання, є прибуття до Риму ще одного претендента на трон Польського королівства, князя Володислава I Локетка, який прагнув заручитися підтримкою

папської курії для подальшої боротьби. Існує й інша гіпотеза, згідно з якою ініціатором підняття цього питання був Гнезненський архієпископ Якуб Свинка, який, до речі, і проводив коронацію Вацлава II. Свій протест він міг передати через кардинала Ніколо Бокассіні, коли той перебував у Польщі. Існує думка про те, що архієпископ Якуб відстоював інтереси князя Генрика III Глоговського, ще одного претендента на польську корону [5, с. 60; 6, с. 194; 8, с. 94-96].

Зростання впливу Вацлава II у Центральній Європі спричинило зближення позицій папської курії та німецького короля Альбрехта I Габсбурга, який до того часу не мав змоги активно втручатися в угорський конфлікт. При цьому він з великим занепокоєнням спостерігав за зростанням могутності Пршемисловичів. Хоча обидва претенденти на трон Угорщини доводилися йому племінниками, він не міг допустити утворення на своїх східних кордонах нової могутньої імперії під владою однієї династії. Останні війни, які вів Альбрехт, показали, що на заході та півночі він не мав можливості розширення сфери своїх інтересів. При цьому цей король мав аж шість синів, кожному з яких він прагнув залишити достойний спадок. Упродовж 1302 р. позиції Папи Боніфація VIII та Альбрехта I зближувалися. Навесні наступного 1303 р. Святий Отець визнав Альбрехта I Габсбурга німецьким королем. Натомість понтифік домігся значних поступок. Німецький король визнавав зверхність престолу св. Петра над владою імператорів. Папі передавалися землі північної та центральної Італії. Від імені свого володаря посланці Альбрехта I склали перед Святим Отцем присягу вірності. Зі свого боку Папа Боніфацій VIII пообіцяв Альбрехтові корону імператора та гарантії того, що його владу зможе успадкувати один із його синів. І хоча, скоріш за все, для обох це був лише вдалий тактичний хід, і не було жодних гарантій того, що в майбутньому обидві сторони будуть дотримуватися попередніх домовленостей, на той момент зовнішня загроза об'єднала дві наймогутніші сили Європи – німецького короля та Папу. Цей союз, було спрямовано, з одного боку, проти Пршемисловичів, які цілеспрямовано об'єднували під своїм скіпетром країни Центральної Європи, з іншого – проти французького короля Філіпа IV, з яким Папа мав затяжний конфлікт [12, с. 377-380].

У травні 1303 р. Папа виносить своє остаточне рішення – населення Угорського королівства звільняється від підлеглості Ласлові V, а сама країна присуджується Карлу Роберту Анжуйському [11, с. 843-846].

Контрміри, що були прийняті Вацлавом II, серед яких були намагання налагодити союзницькі стосунки з найбільшим ворогом як Папи, так і німецького короля – королем Франції Філіпом IV Красивим, бажаного результату не дали. Не змінили

ситуацію й події, що відбулися 7 вересня 1303 р., коли за день до запланованого відлучення французького короля від церкви його канцлер Гійом де Ногаре за підтримки римської аристократії здійснив збройний напад на Папу Боніфація VIII. Під час сутички з оточенням Папи, в якій загинув член угорського посольства, естергомський канонік Гергей, Папу було захоплено в полон. Деякі джерела стверджують, що під час цієї події французький канцлер завдав престарілому понтифіку удару в обличчя латною рукавицею. І хоча сім'я Орсіні звільнила Папу з полону, після чого він таки зміг накласти прокляття на своїх кривдників та їхнього правителя, після перенесених страждань Папа помер 11 жовтня 1303 р. Існує також думка про те, що Папу було отруєно за наказом короля Філіпа [4, с. 152].

Це ніяк не вплинуло на ситуацію в Угорщині, адже новим Папою став вірний союзник Анжу, колишній легат в Угорщині кардинал Ніколо Бокассіні. Посилився тиск Альбрехта I Габсбурга на празький двір. Німецький король висунув такі вимоги, які напряду вели до початку прямого збройного протистояння. Альбрехт пообіцяв підтримку угорським союзникам Карла Роберта. За такої ситуації юного Ласла почали лишати його союзники. На бік Анжу переходять Мате Чак Тренчанський та сімейство Аба. На боці Пршемиловича залишається лише родина Кесегі [2, с. 76].

У травні 1304 р. чисельне чеське військо вступає в Угорщину та займає місто Естергом. Упродовж двох місяців Вацлав II готується до вирішальної битви з Карлом Робертом, яка, однак, так і не відбулася. Останній не пішов на генеральну битву, оскільки не отримав допомоги від Альбрехта. Для зміцнення влади Ласла було вирішено провести повторний обряд його коронації. На той час коронаційне місто Секешфегервар вже перебувало в руках прибічників Анжу, тому це дійство відбулося в Буді, у храмі Діви Марії. Але це вже не могло змінити становища Ласла. Зі зрадою союзників його влада стала примарною. В липні 1304 р. Вацлав II забирає свого сина та спадкоємця додому. Управителем Угорщини стає союзник Вацлава Янош Кесегі. В королівському обозі залишили Угорщину також королівські інсигнії. Під час відступу в Чехію Вацлав змушений був вести постійні бої із загонами колишнього союзника – Матуша Чака, який перекинув королівському війську шляхи відступу. Чеська влада в Угорщині впала. У жовтні 1305 р. Ласло V, який через смерть батька став чеським королем Вацлавом III, передає угорський трон та корону св. Іштвана баварському герцогу Оттону.

Оттон був сином Генріха XIII та онуком герцога Оттона II. Завдяки своїй матері Єлизаветі він мав право претендувати на угорський престол. За заповітом батька 1290 р. Оттон став єдино-

владним герцогом Нижньої Баварії, і навіть його брати Стефан I і Людвиг III, які були його співправителями з 1294 р., були підпорядковані йому в усьому. Ще 1301 р. Оттону було запропоновано корону Св. Іштвана, але він відмовився від неї через нестабільне становище Угорщини. У цей час він підтримував Вацлава II в його боротьбі проти Альбрехта. Як було вже зазначено, 1305 р. новий чеський король Вацлав III (колишній король Угорщини Ласло V) поступився йому правами на угорський престол. 11 листопада 1305 р. Оттон, перевдягнений купцем, прибуває до Буді. 6 грудня того ж року він коронується в Секешфегерварі королем Угорщини і Хорватії під ім'ям Бели V. Єдиним реальним союзником цього короля залишався воєвода Трансильванії Ласло Кан, який після 1301 р. присвоїв собі всі prerogative монарха. Влада Ласло Кана поширювалася на всю Трансильванію. Її формально визнавали і в комітаті Сібіу, і в округах Секея. Ще з 1300 р. Ласло також контролював комітат Арад. Керуючись міркуваннями безпеки підвладній йому країні, воєвода зміцнив позиції в Південно-Східній Європі. Чудові відносини Кана з сербами, болгарами, Руссю і румунами дозволили йому взяти участь у суперечці за угорську корону й до 1315 р. забезпечували воєводі міцне становище в міжнародних справах. Вступивши в суперечку за успадкування угорської корони, Ласло Кан виявив себе непримиренним противником Карла Роберта Анжуйського. До 1305 р. він оголошував себе прихильником чеського короля Вацлава II, а після його вбивства став прихильником баварського кандидата Оттона Віттельсбаха. Останній, опинившись у складному становищі, втік до Трансильванії, де уклав шлюб із дочкою воєводи. Однак влітку 1307 р. Ласло Кан за намовою короля Німеччини Альбрехта Габсбурга – суперника Віттельсбахів – заарештував Оттона, конфіскувавши корону та інші регалії угорського королівства. Володіння священною короною перетворило Ласло Кана в основного претендента на угорський трон [2, с. 76-77].

10 жовтня 1307 р. на Рокоському полі Омоде Аба, Янош Борша, Угрин Чак та деякі інші можновладці принесли Карлу Роберту Анжуйському клятву вірності. Безперечно, досягненням своєї мети новий король Угорщини завдячував Святому престолу. Навесні 1308 р. легат Папи Клементя V кардинал Джентіле да Монтефіоре прибув до Угорщини, де, поєднуючи увіщуння й погрози, домігся від Матуша Чака визнання Карла Роберта своїм правителем.

Водночас він зіткнувся з культом Священної корони св. Іштвана. Кардинал не зміг досягнути визнання легітимності першої коронації Карла Роберта. Друга церемонія, яку було проведено 1309 р. в місті Буді у храмі Діви Марії, також викликала незадоволення підданих. Священна

корона все ще була в руках Трансильванського воєводи Ласло Кана, і тільки пряма погроза відлучення від церкви з боку папського легата змусила його віддати багатостраждальний королівський вінець.

Нарешті, 27 серпня 1310 р. відбулася вже третя коронація Карла Роберта Анжуйського угорським королем, яка відповідала всім вимогам угорських традицій і була проведена надзвичайно пишню та помпезно [7, с. 130].

Таким чином, користуючись всебічною

підтримкою Святого Престола, війну за спадщину Арпадовичів виграла династія Анжу з Неаполя. Попереду в Карла Роберта була тривала боротьба з олігархічною верхівкою Угорського королівства. Цей кривавий процес завершився лише в 30-х рр. XIV століття. Він призвів до занепаду колись всевладних магнатських угруповань та виходом на політичний Олімп Угорщини нових могутніх сімей, які будуть відігравати вирішальну роль у житті королівства протягом наступних століть.

1. Гергей Е. История папства / Е. Гергей. – Пер. с венгерского О. В. Громова. – М.: Республика, 1996. – 463 с.
2. Казаков О. Династична боротьба за трон Угорського королівства на початку XIV століття / О. Казаков // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – Вип. 1 (30): Присвячено світлій пам'яті педагога і вченого М. В. Трояна (1923-1987). – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2013. – С. 73-79.
3. Контлер Л. История Венгрии. Тысячелетие в центре Европы / Л. Контлер. – Пер. с английского В. Т. Олейника. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2002. – 656 с.
4. Лесны И. О недугах сильных мира сего (Властиныны мира глазами невролога) / И. Лесны. – Прага: Изд-во «Графит», 1990. – 182 с.
5. Ліхтей І. Боротьба чеського короля Вацлава II за гегемонію в Центральній Європі (1301-1305) / І. Ліхтей // Історичні студії: Збірник наукових праць з проблем давньої і середньовічної історії та етнології. – Ужгород: Ліра, 2008. – Вип. 2. – С. 46-68.
6. Charvátová K. Václav II. Král český a polský (Edice Velké postavy českých dějin / svazek 7) / K. Charvátová. – Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2007. – 343 s.
7. Engel P. The Realm of St. Stephen. A history of medieval Hungary 895-1526 / P. Engel. – I. B. Tauris Ltd. – London, 2001. – 452 p.
8. Jurek T. Dziedzic królestwa polskiego książe glogowski Henryk (1274-1309) / T. Jurek. – Kraków, 2006. – 337 s.
9. Képes Kronika. – Budapest: Magyar Helikon Könyvkiadó, 1964.
10. Perniš J. Svatoštefánská koruna na dražbě ambicí. Anjouovci v zápase dynastií o dědičstvo Arpádovců (1290-1310) / J. Perniš. – Martin: Vydavatelství Matice slovenské, 2004. – 224 s.
11. Regesta diplomatika nes rion epistolaria Bohemiae et Moraviae II. (1253-1310) / Ed. Josef Emler. – Praha, 1882. – 1488 s.
12. Šusta J. Poslední Přemyslovci a jejich dědictví 1300-1308 / J. Šusta. Reprint druhého vydání. – Praha: Nakladatelství Argo, 2001. – 540 s.
13. Uhorský král Ladislav, syn českého krále Václava II, obdarúva krakovského biskupa Jána a jeho pokračovateľov hradom Plaveč na Spiši s právom voľného pakladania. Budín 26 septembra 1301 // Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov. IV: Pod vládov anjouvských kráľov. – Bratislava: Literárne informačné centrum, 2002.
14. Vaniček V. Velké dějiny zemi Koruny české / V. Vaniček. – Praha-Litomyšl: Nakladatelství Paseka, 2002. – Svazek III. 1250-1310. – 760 s.
15. Žemlička J. Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali / J. Žemlička. – Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. – 500 s.

РЕЗЮМЕ

ВОПРОСЫ НАСЛЕДОВАНИЯ ВЕНГЕРСКОГО ТРОНА В НАЧАЛЕ XIV в. И ПОЗИЦИЯ ПАПСКОЙ КУРИИ

Казаков А. О. (Ужгород)

Данная статья освещает позицию папской курии во время борьбы династий Анжу, Пршемисловичей и Виттельсбахов за корону венгерского королевства в начале XIV века. Особое внимание уделяется деятельности Папы Бонифация VIII, чья активная позиция позволила Карлу Роберту Анжуйскому утвердиться на троне Венгрии.

Ключевые слова: Святой Престол, Карл Роберт Анжуйский, Арпадовичи, Пршемисловичи, корона св. Иштвана, папская курия, Венгерское королевство.

SUMMARY

INHERITANCE OF THE HUNGARIAN THRONE AT THE BEGINNING OF THE XIV CENTURY AND POSITION OF THE PAPAL CURIA

O. Kazakov (Uzhhorod)

This article covers the position of the papal curia during struggle representatives Anjou, Wittelsbach and Prshemyslovychiv for the crown of the Hungarian Kingdom in the beginning of XIV century. Particular attention is paid to the activities of Pope Boniface VIII, whose activism has allowed Charles Robert of Anjou to establish itself on the throne of Hungary.

Keywords: Holy See, Charles Robert of Anjou, Arpadovychi, Prshemyslovychi, crow of st. Ishtvan, papal curia, Kingdom of Hungary.

УДК 94(436) «1486/1519» (092)

ВНУТРІШНЬО- ТА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАКСИМІЛІАНА I ГАБСБУРГА (1486-1519)

Товтин Я. І. (Ужгород)

У статті проаналізовано основні аспекти внутрішньої та зовнішньої політики Максиміліана I Габсбурга як правителя Священної Римської імперії. Основну увагу зосереджено на тих процесах політичного життя, які сприяли зміцненню позиції імперії в регіоні Центральної Європи та розширенню володінь династії Габсбургів.

Ключові слова: Максиміліан I, Священна Римська імперія, шлюбна політика, іспанські володіння, нижньоавстрійські землі.

До початку XVI ст. у Центральній Європі значно зміцніли позиції династії Габсбургів, які завдяки тривалій та виваженій політиці зуміли підкорити значні території окресленого регіону. Зазвичай посилення позицій Габсбургів асоціюється з діяльністю Рудольфа I Засновника та Фрідріха III, але при цьому не останню роль у згаданих процесах відіграв і Максиміліан I Габсбург, виважена внутрішня і зовнішня політика якого завершила ті процеси, які були розпочаті його попередниками.

Як відомо, правління Фрідріха III, батька Максиміліана I, було пов'язане зі складними внутрішньополітичними процесами, які й визначили подальший розвиток Священної Римської імперії, але завдяки своїй силі волі й тій обставині, що він пережив усіх своїх противників, Фрідріху III вдалося зібрати воєдино свої володіння та закласти основу для світового панування Габсбургів. Своему сину він залишив добре облаштований «австрійський дім», який був об'єднаний тепер під владою єдиного правителя [7, с. 61].

Власне, аналізувати правління Максиміліана I Габсбурга як монарха складно, не беручи до уваги ті роки його життя, коли він ще за життя батька займався тими чи іншими проблемами, пов'язаними з подальшими роками його правління. Так, ще 1477 р. Максиміліан одружився на 20-річній Марії

Бургундській – спадкоємиці Карла Сміливого. Завдяки цьому шлюбу Габсбурги отримали імперію, яка простягалася від Нідерландів через Люксембург, Лотарингію та Ельзас до Альп, а, як відомо, в господарському та культурному плані це був найбільш розвинений та прогресивний регіон Європи. Але бургундська спадщина викликала незадоволення чи навіть ворожість з боку Франції. На відміну від свого західного сусіда, Габсбургам довелося рішуче визначити політику імперії на наступні три століття.

Шлюб Максиміліана та Марії, укладений з політичних міркувань, був надзвичайно щасливим. Максиміліан завжди згадував свою дружину з любов'ю. У подружжя народилося двоє дітей: 1478 р. – син Філіп, 1480 р. – донька Маргарита. 1482 р. Марія загинула під час полювання, будучи на останньому місяці вагітності [1].

По смерті Марії ситуація в Бургундії суттєво змінилася – Генеральні штати Нідерландів змусили Максиміліана 1482 р. підписати не вигідний мир із Францією, а задля гарантій – заручити дворічну Маргариту із французьким дофіном Карлом. За таких обставин Максиміліан намагався нейтралізувати Францію, проводячи активну шлюбну політику. 1491 р. він через посередника взяв шлюб з 11-річною Анною, спадкоємицею незалежної від Франції Бретані, але французький король відреа-